

D. BRAHARU

UN COLABORATOR AL LUI ȘAGUNA

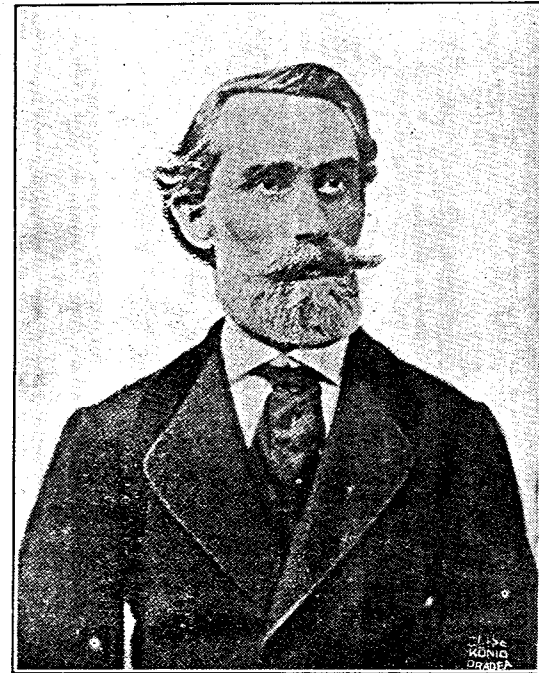
SECRETARUL DE STAT

GHEORGHE IOANOVICI

DE DULĒU ȘI VALEA MARE

CLUJ
TIPOGRAFIA „CARTEA ROMĂNEASCĂ”
1932

GHEORGHE IOANOVICI

1821 - 1909

Cuvânt înainte.

În 10 Ianuarie 1909, s'a stins din viață la Budapesta românul bănățean Gheorghe Ioanovici de Dulău și Valea Mare.

El, ca atâția alți bănățeni, în frunte cu Eutimie Murgul, a fost aderentul Ungurilor contra Austriei și Slavilor în revoluția din 1848¹⁾. Din împăcarea Românilor cu Ungurii își făcuse încă de atunci un ideal, pe care l-a urmărit toată viața.

Modest, cult și muncitor, el a reușit să ajungă la înalte demnități în statul maghiar, fiind secretarul general al Ministerului Instrucțiunii și Cultelor sub ministeriatul baronului Iosif Eötvös, care găsisse în Ioanovici pe cel mai bun colaborator al său. Ideologia filosofică umanitaristă de care eră pătruns Eötvös, în speță principiile: libertate, naționalitate și fraternitate, îl călăuzeau și pe Ioanovici. Aci stă explicarea colaborării Eötvös—Ioanovici, așa de binefăcătoare pentru Români în împrejurările politice de atunci.

Incredințat să conducă efectiv secțiunea bisericilor ortodoxe din Ungaria, Ioanovici găsește prilejul — împreună cu I. Cav. de Pușcariu, referentul său — să aducă însemnate servicii bisericii ortodoxe române din Ardeal în vremurile cele mai grele ale luptei acesteia pentru autonomie și organizare.

Dar meritele lui Ioanovici pentru biserică sa au rămas uitate, fiind înregistrate în pagini vechi, răslețe și par'că intenționat ignorate. Căci desigur, Șaguna este cel care are partea leului în lupta pentru autonomia bisericii ortodoxe române din

¹⁾ Dintre refugiații politici din Țara Românească. N. Bălcescu e acela care încearcă o împăcare între Iancu și Kossuth. (Silviu Dragomir: N. Bălcescu în Ardeal — în Anuarul Inst. de Istorie Națională, V. 1928—30, pag. 17).

Ardeal, dar fără sprijinul câtorva drept credincioși laici, între care Gh. Ioanovici se numără cu cinste, nu se știe cât ar fi întârziat roadele binefăcătoare ale organizării vieții românești din Ardeal, în cadrul autonomiei bisericii strămoșești.

Ioanovici nu și-a servit însă numai națiunea sa. El a fost și sprijinitorul celorlalte naționalități din Ungaria, reușind adesea — prin legăturile sale cu Francisc Deák și alți puternici ai zilei — să impună punctul său de vedere privitor la naționalități, cu prilejul legiferărilor. Fiind — în 1866 — membru în Comisiunea de răspuns la mesaj și discutându-se pe larg proiectul de răspuns în ședința din 31 Ianuarie 1866 a numitei comisiuni, Ioanovici cere să se introducă în proiect și naționalitățile, deși în mesaj nu se făcea amintire de ele. Francisc Deák intercalează apoi în proiectul de răspuns cele ce urmează privitor la naționalități:

„Simțim adânc că și în ce privește interesele noastre spirituale (culturale) multe avem de complectat în legislația noastră. Ne vom strădui ca și în această direcție să împlinim ceea ce binele obștească patriei și datoria cetățenească ne impune. În activitatea noastră vom considera drept linie de orientare plecând de la principiile fundamentale ale Constituției: dreptate și înțelegere față de toate clasele cetățenilor patriei noastre fără deosebire de religie și limbă. Vom ține seamă mai ales de ceea ce am declarat și în 1861, că tot mai mult crescândul sentiment național merită atenție și că el nu poate fi măsurat cu măsura legilor vechi a timpurilor trecute. Nu vom uita că locuitorii nemaghiari ai Ungariei sunt și ei cetățeni și noi cu sinceră bunăvoință dorim să asigurăm prin lege ceea ce interesele lor și interesul public al patriei o cere. În alcătuirea acestor legi noi vom urma principiul dreptății și fraternității⁽¹⁾).

În 1878, în urma congresului de pace dela Berlin, Austro-Ungaria ocupă Bosnia. Cu acest prilej Ioanovici a ținut un discurs celebru în parlamentul maghiar, protestând contra ocupării acestei provincii.

Dacă Gh. Ioanovici și-a servit națiunea și legea românească — cum eră natural, — prin apărarea naționalităților în general, el s'a ridicat, la cel mai înalt sentiment de umanitate. Aceste

¹⁾ Însemnările lui Kolomán Tisza în „Deák Ferencz beszédei“, vol. III, 1903, pag. 324 și urm.

idei de umanitate care l-au călăuzit pe Ioanovici în activitatea lui parlamentară e foarte probabil că se datoresc francmasoneriei, în care el a activat încă din 1867 — poate chiar din 1849! — În ultimii ani ai vieții el ajunsese conducătorul francmasoneriei din Ungaria, fiind marele maestru al lojii simbolice din Budapesta.

Pentru Ungaria, la a cărei cultură se adăpase, el a fost filologul reputat, pentru cari merite a fost ales membru al Academiei maghiare și președintele secțiunii filologice (1882—1895).

Acesta a fost Gh. Ioanovici și rostul rândurilor ce urmează este de a evidenția meritele lui pe terenul bisericesc-național român, scoțându-l astfel din uitarea ce s'a așternut tot mai greu peste memoria acestui om de bine. Căci Ioanovici deși a studiat la școli străine și a trăit mult între străni, pentru care a și fost aspru criticat de unele ziare românești cu prilejul morții, el nu s'a simțit nici o clipă despărțit de biserică și națiunea românească. Aceasta o dovedesc faptele sale și acel imn de bucurie care-l rosteste cu prilejul congresului național-bisericesc ținut la 1868 când, după cum mărturisește el însuși, s'a zidit „templul libertății profesionale și naționale“ a Românilor din Ardeal, prin votarea Statutului Organic. Discursul rostit de Ioanovici cu acest prilej e o strălucită mărturie a adâncului sentiment național cu care se simțea legat de poporul din care s'a zămislit.

Ioanovici a fost un savant cercetător al filologiei maghiare, pe terenul căreia a ajuns la onoruri de mulți Unguri invidiate. Pe semne că o soartă vitregă a făcut ca nestăpânita pasiune științifică a acestui om să se îndrepte spre singura cultură care i-a fost dat să o cunoască, răpindu-ni-l științei românești. Poate că la educația în acest sens să fi contribuit esențial și aceea nemeșie ungurească pe care bogatul negustor timișorean, tatăl său, a câștigat-o la 1801.

În epoca sa de maturitate însă, fără a-și putea stăpâni pasiunea filologică, el s'a simțit român și a activat din toate puterile lui la câștigarea autonomiei noastre bisericești în cadrul căreia Ioanovici vedea „asigurată libertatea conștiinței și propășirea neîmpiedecată pe calea culturii, fără care nici un popor nu poate deveni un factor însemnat între popoare, între națiuni“. Iar dacă prin activitatea sa el a trecut și dincolo de limitele naționalismului local, înseamnă că Ioanovici, pe lângă că este al

nostru, el este și al acelei umanități pe care contemporanii lui o visau și pentru fericirea căreia a crezut că poate activa mai cu folos în rândurile francmasoneriei¹⁾.

Ioanovici este un fiu bun al neamului românesc și e bine să fie cunoscut. Și ca serviciile lui aduse bisericii să poată fi mai bine apreciate, le vom intercala într'un scurt istoric al luptei pentru restaurarea Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal.

D. BRAHARU.

1) Idealul umanitar pentru care militează francmasoneria pare a fi — în acele timpuri — în primul rând un ideal de stimulare a libertății de conștiință națională și religioasă. Aceasta reiese din activitatea pe terenul național-bisericesc a lui Ioanovici, care primează pe cea de pe terenul larg al umanitarismului. Ioanovici însă nu face altceva, decât continuă o tradiție masonică ce se întâlnește în Țările Române încă din sec. XVIII. Astfel, în Iași, în acest secol, exista o francmasonerie destul de închegată, căci o lojă și-a bătut medalii cu diferite legende (1772). Una din legendele medaliilor era aceasta: „*Moldav. calculum album adjecerunt maiores*“, ceea ce înseamnă „*Străbunii au proorocit Moldovei zile fericite (noroc)*“. D-l P. P. Panaiteșcu, prof. la Univ. din București, care a descoperit existența acestor medalii, spune că legendele lor desvăluiesc primele idei naționale și democratice în Moldova, idei care au premers mișcările naționale și democratice moldovenești din sec. XIX. — (P. P. Panaiteșcu: Medaliiile Francmasonilor din Moldova în sec. XVIII, în „*Revista Istorică*“, 1923, pag. 354).

În Transilvania, o figură asemănătoare cu a lui Gh. Ioanovici, avem — în sec. XVIII — pe *Ioan Molnar*, nobilitat la 1793 cu atributul de *Müllersheim*. Despre acest român învățat, ajuns profesor de oculistică la facultatea de medicină la Cluj (finea sec. XVIII) s'a scris mult în vremea din urmă. Ioan Molnar, zis și *Piuariu*, făcea și el parte din francmasonerie și anume din loja „*St. Andreas zu den drei Seeblättern*“, care a funcționat în Sibiu dela 1767—1790. Oculistul Molnar intrase în loja „*St. Andreas*“ în 16 Sept. 1781. — (F. Zieglauer: *Geschichte der Freimaurerloge St. Andreas zu den drei Seeblättern in Hermannstadt*. — În „*Archiv des Vereins f. siebenb. Landeskunde*“, N. F. XIII, pag. 62—92). Prin Molnar-Piuariu și aceasta lojă francmasonică s'a hotărât scoaterea unei gazete românești pentru poporul și preoții români din Ardeal. — (*Ilarie Chendi*: Inceputurile ziaristicei noastre, (1789—1795). Orăștie, 1900, pag. 18).

Și Molnar-Piuariu, ca și Ioanovici, era un „*impăciuitor*“. El a avut misiunea de intermediar între guvernul din Sibiu și Români răsculați în 1784 sub Horea. — (*Nic. Densușianu*: *Revoluția lui Horea*. Buc., 1884, pag. 268—277).

1.

Soarta bisericii române din Ardeal după unirea cu Roma (1700).

S'a încercat în anul 1699—1700, de către conducătorii bisericii române din Ardeal, o salvare a proastei stări sociale în care zăcea preoțimea română din această provincie, devenită prin pacea dela Carlovitz — deci de curândă vreme — provincie austriacă. Îmbunătățirea stării preoțimii române s'a crezut că poate veni prin „unirea“ cu Roma — cu biserica romano-catolică. Undița întinsă de Viena împăratului cel crescut de ieziși — Leopold I — a prins în cârligul făgăduelilor pe cei doi ierarhi români contemporani: Teofil și apoi Atanasie Anghel, spre durerea nemărginită a ortodoxului domn din Țara Românească Constantin Vodă Brâncoveanu. Dar, de pe urma acestei „uniri“, o soartă cu adevărat bună n'a venit. Din contra, pentru biserica română ardeleană s'a deschis prin compromisul încheiat și botezat „Unire“, cea mai tristă epocă de sfășieri lăuntrice, de vrajbă păgubitoare și de luptă stearpă, dar pătimașă, între fiii aceluiaș neam¹⁾. Biserica strămoșească s'a rupt în două, cea rămasă credincioasă ortodoxiei fiind lipsită, timp de peste 60 de ani, de conducere. Iar conducerea ce biserica ortodoxă română din Ardeal a primit-o, după îndelungata perioadă de frământări, a fost mai mult de natură a jigni sufletele drept cre-

¹⁾ *Dr. I. Lupas*: Mitropolitul Andreiu Șaguna — monografie istorică — ed. II. Sibiu, 1911, pag. 33.

dincioșilor ei¹⁾. În adevăr, la 1761 li s'a dat ortodoxilor *ca administrators*, o seamă de episcopi *sârbi*, sub cari biserica n'a făcut progrese. Abia din 1783 se observă o îmbunătățire. Eră împărat bunul și luminatul *Iosif II*. El dă Bisericii ortodoxe ardeleni ca *episcop titular* pe *Ghedeon Nichitici*, tot sârb. Dela această dată, episcopia Românilor ortodoxi ardeleni este subordonată Mitropoliei sârbești dela Carlovitz.

Importanța actului din 1783, cu numirea unui episcop titular pe seama bisericii ortodoxe române ardeleni, stă în aceea că, acestei biserici „i se recunoaște dreptul de existență proprie, contestat mai înainte și i se dă oarecum un razim, o cheazășie pentru viitor“²⁾.

A urmat după Ghedeon Nichitici, tot un sârb și anume episcopul *Gherasim Adamovici*, care deși străin de acest neam, s'a identificat cu durerile și aspirațiile lui³⁾. Acest episcop luptă alături de contimporanul său „unit“ Bob, pentru dobândirea drepturilor politice ale națiunii valahe, colaborând la alcătuirea celebrului „*Supplex libellus Valahorum*“⁴⁾.

Ghedeon Nichitici a păstorit 5 ani (1783—1788), Gherasim Adamovici a păstorit 8 ani (1788—1796), urmând apoi o vacanță de 14 ani, în care timp s'au făcut numeroase petiții către stăpânire, prin care Românii ortodocși din Ardeal cereau să li se dea un păstor de neamul lor, ceea ce s'a întâmplat abia în anul 1810, prin numirea episcopului *Vasile Moga*, deși la alegerea dela Turda un alt candidat, obținuse cele mai multe voturi⁵⁾.

Cu tot acest succes, biserica n'a progresat sub păstoria lui Vasile Moga decât — cum spune d. prof. Lupaș — „cu pași de melc“. I se impusese anume reguli din Viena, încât acesta

¹⁾ Pentru timpul acesta vezi: *Silviu Dragomir*: Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal în sec. XVIII, vol. I. Sibiu, 1920.

²⁾ *Dr. I. Lupaș*: o. c., pag. 36.

³⁾ *Dr. I. Lupaș*: Contribuțiuni la istoria Românilor ardeleni 1780—1792, Buc. 1915. Extras din *Analele A. R. s. II. t. XXXVII. M. S. I.*

⁴⁾ A se vedea traducerea din l. latină făcută de *Dr. Elie Dăianu* în: *T. V. Păcățianu*, „Cartea de Aur“, vol. I, pag. 114 și urm.

⁵⁾ Vezi *Dr. I. Lupaș*: Episcopul Vasile Moga și prof. Gh. Lazăr. Buc. 1915. A. A. R. s. II. t. XXXVII. M. S. I.

eră legat. Cu toate acestea, dacă ar fi fost mai energic, ar fi putut găsi o cale prin care să ducă pe ortodocși la o cât de mică emancipare cultural-bisericească. Căci, spre paguba românismului, în cele bisericesti eră strâns legat de Carlovitz și de instrucțiunile Vienii, iar învățământul, atât cât eră, fusese încredințat episcopului romano-catolic din Alba-Iulia.

Aceasta eră situația bisericii române ortodoxe din Ardeal, când a venit *Andreiu Șaguna*, în calitate de vicar. Primit cu foarte multă răceală, Șaguna eră socotit ca impus de Viena și bănuțit că ar fi sârb de naționalitate. Eră, ce-i drept, crescut de Sârbi, dar în vinele lui curgea sângele viguros al macedo-românilor. Eră în vârstă de 38 ani când a venit în Ardeal și cu dânsul începe — din 1846 — epoca de aur a bisericii ortodoxe române din Ardeal.

II.

Lupta pentru restaurarea Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal (1849-1869).

După revoluția din 1848, în care neamul românesc din Ardeal își vărsase din belșug sângele pentru „drăguțul de împărat” și în care Șaguna a luat parte activă alături de episcopul Blajului Leményi, s'a ținut la 12 Martie 1850 un Sinod al bisericii române din Ardeal, la care a participat și Avram Iancu. Cu acest prilej a ținut Șaguna o frumoasă vorbire în care, *pentru prima dată*, aduce la cunoștință Sinodului că *a început lupta pentru reînființarea vechii Mitropolii ardelene.*

Această luptă o începuse Șaguna prin publicarea în Viena la 1849 a unei broșuri. Cereă în această broșură ca Metropolia reînființată să cuprindă pe toți Românii din Monarhia habsburgică, scoțându-i ca atare pe ortodoxi de sub jurisdicția sârbească a Mitropolitului din Carlovitz.

Broșura lui Șaguna a supărat nespus de mult pe Metropolitul sârb de atunci al Carlovițului, anume *Raiacici*. Acesta a scos la rândul său și el o broșură, prin care combătea pe Șaguna, aducând între altele argumente și profeția astăzi realizată, că: *a se aproba reînființarea Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal, înseamnă înființarea în cel mai apropiat viitor a unui imperiu daco-român!*

Broșura metropolitului Raiacici a avut efect. Nu numai că nu s'a reînființat metropolia română ortodoxă la prima cerere a lui Șaguna, dar au trebuit 20 ani de luptă perseverentă, până

ce vrednicul păstor a reușit să vadă metropolia reînființată și *Statutul organic* sancționat de împăratul-rege la 28 Maiu 1869.

Etapele acestei lupte nu sunt lipsite de interes. Astfel, după sinodul din 1850, în care, după cum am văzut, Șaguna a semnalat începutul luptei, urmează în același an și în cel următor, stăruințe pentru reînființarea Metropoliei ortodoxe române, *egală cu cea sârbească*. Din cauza dușmăniei față de biserica noastră a ministrului austriac *Leo Thun*, cererile lui Șaguna au rămas fără rezultat până în 1855 când — exasperat de reaua voință a ministrului — Șaguna se adresează direct Împăratului. Lucrurile se amână mereu însă, până la 1864, când *Francisc Iosif* promite că se va aproba reînființarea Mitropoliei — așa cum dorea Șaguna — adică *neatârnoare de cea sârbească*. A trebuit să se obțină în prealabil — la dorința Vieni — consimțământul Sinodului episcopesc din Carloviț și numai după ce s'a împlinit această formalitate, Mitropolia a luat ființă. Șaguna fiind numit *Mitropolit al Românilor ortodoxi din Transilvania și Ungaria* (24 Decembrie 1864). Noua metropolie avea două episcopii: cea de Arad și cea de Caransebeș.

Se părea că lucrurile au ajuns la sfârșit și acum era sosit timpul muncii pentru consolidarea tinerii mitropolii. S'au ivit însă noi și mari greutăți. Între Viena și Budapesta se făceau începuturile unei înțelegeri între Unguri și Austriaci. Rezultatele obținute de Românii din Ardeal prin revoluția din 1848—49, când și-au vărsat sângele pentru Austria și Habsburgi, tindeau să fie anulate. În adevăr, la sfârșitul anului 1865, dieta ardeleană din Cluj a hotărât unirea Transilvaniei cu Ungaria, cu tot protestul deputaților români și sași și a venit apoi împăcarea oficială cu Ungurii, *celebrul dualism* din 1867, datorit slovacului maghiarizat *Francisc Deák*, căruia Ungurii i-au zis „înțeleptul patriei”. Ce nu putuse realiza Ludovic Kossuth în 1849, a realizat Deák și tovarășii lui, cari ajunseser la credința că Austria trebuie sprijinită, căci moartea Austriei ar însemna și moartea Ungariei și încă o moarte fără speranța reînvierii¹⁾. Pe Austria o silise la această nouă orientare politică internă, înfrângerea

¹⁾ *I. Lupas*: Istoria Românilor; ed. VIII. București, 1931, pag. 328—329.

din 1866 în războiul cu Prusia și urcare pe tronul României a Prințului Carol I de Hohenzollern.

În noua situație politică a Transilvaniei, Șaguna trebuia să găsească calea de mântuire. Trebuia salvat rezultatul străduințelor sale de 20 ani. Depinzând de Budapesta, trebuia deci pentru Mitropolia ortodoxă română nou reînființată recunoașterea dietei maghiare și a guvernului unguresc ce se instituiseră la 17/II. 1867, sub conducerea grofului *Andrássy Gyula*. *Trebuia o lege ungurească prin care să se recunoască reînființarea Mitropoliei ortodoxe transilvane!* În acest ultim și decisiv moment al luptei pentru reînființare, Șaguna a învins greutățile datorită prieteniei lui cu baronul *Iosif Eötvös*, ministrul de culte în guvernul *Andrássy*¹⁾, și în bună parte datorită conducătorului efectiv al secțiunii bisericilor ortodoxe din ministerul de culte unguresc, secretarul general și deputatul *Gheorghe Ioanovici*, român bănațean.

¹⁾ *Dr. I. Lupas*: Șaguna și Eötvös. Arad, 1913.

III.

Contribuția lui Gh. Ioanovici la recunoașterea prin lege a Mitropoliei ortodoxe române transilvane și la pregătirea și sancționarea Statutului Organic.

În 1867, odată cu *dualismul*, Transilvania — după cum am amintit — devine ungurească. La Budapesta se institue guvern unguresc sub presidenția lui *Iuliu Andrássy, grof inițiat în tainele francmasonice* împreună cu alți kosutisti refugiați la Paris în 1849¹). Acest guvern a condus Ungaria dela 17/II. 1867 până la 1/XI. 1871, având ca ministru al Cultelor pe baronul *Iosif Eötvös*, om cu idei liberale înaintate. Eötvös a avut ca *secretar general* tot timpul cât a fost ministru, pe românul bănățean *Gheorghe Ioanovici*, care avea și conducerea efectivă a secției bisericilor ortodoxe din Ungaria (cea românească și sârbească). Gheorghe Ioanovici fusese înrolat în armata insurgenților lui Kossuth și în 1849 se afla și el refugiat, în care timp intră în *legături francmasonice*²). În 1867 când a ajuns secretar general la Culte, era francmason activ, conducea francmasoneria de rit scoțian din Ungaria, fapt care nu l-a împiedicat să-și servească biserica și neamul³).

Am amintit în capitolul precedent că în 1864 Împăratul Francisc Iosif (printr'un „bilet de mână“) aprobase înființarea

¹) *Arató Frigyes*: A szabadkőművesség. Budapest, 1913, pag. 83.

²) *Diaconovich Dr., C.*: Enciclopedia, II. Sibiu, 1900, pag. 864—65.

³) *Arató Frigyes*: o. c., pag. 134 și urm.

Mitropoliei. Odată cu dualismul, noua stare a bisericii ortodoxe române din Ardeal trebuia recunoscută de guvernul unguresc. Ministrul Iosif Eötvös a alcătuit în acest scop un proiect de lege motivându-l cu faptul că, deoarece după 1848 s'au întâmplat în sânul bisericii ortodoxe române ardeleno schimbări însemnate — restaurarea mitropoliei — făcute cu invoirea tuturor credincioșilor acestei biserici, nu poate fi nici interesul și nici scopul statului a le desființa, ci mai curând e o datorie a legislației a da acestor stări *de fapt* și baza *de drept*¹⁾.

Proiectul de lege — la care a colaborat și Ioanovici în calitate de secretar general și conducător efectiv al secției bisericii ortodoxe din Ministerul Cultelor unguresc²⁾ — a fost dat spre studiere unei comisiuni. În proiect era un paragraf — § 6 — în care congresele bisericii ortodoxe române se numeau „congrese național-bisericești”. Comisiunea a găsit că trebuie eliminat cuvântul „național”. Dar, la dezbaterile în parlament a proiectului, în urma vorbirilor călduroase ale deputaților români Gh. Ioanovici (secretarul general) și Ioan Cavaler de Pușcariu, cari au protestat contra suprimării cuvântului „național”, s'a obținut votul camerei ca pe viitor congresele bisericii ortodoxe române să se numească *congrese național-bisericești*. În felul acesta s'a votat întregul proiect, devenind articolul IX al legii din 1868, cu 10 paragrafe. Paragraful 6 de care am amintit era următorul:

„§ 6. Ministerul va mijloci, conform propunerii sinodului episcopesc greco-oriental român convocarea cât mai în grabă a *congresului național-bisericesc român* de religione greco-orientală care se va compune, afară de arhieriei, din 30 deputați din cler și 60 laici...³⁾”.

¹⁾ Dr. I. Lupas: Mitropolitul Andreiu Șaguna; pag. 284.

²⁾ Szinnyei József în „Magyar irók élete és munkái”, Bpest 1897, vol. V, pag. 526, spune următoarele: Din încredințarea ministrului său (de a se ocupa cu chestiunile bisericilor ort.) el (Ioanovici) a fost promotorul proiectelor de lege referitoare la autonomia metropoliilor române și sârbești, convocând la o conferință pe deputații români și sârbi. Rezultatul consfăturii l-a redactat în proiectul care a devenit apoi lege.

³⁾ Dr. I. Lupas: o. c., p. 286.

Odată votată, legea trebuia sancționată. Sancționarea s'a făcut la 24 Iunie 1868. Pe baza acestei legi s'a făcut apoi convocarea *primului congres* național-bisericesc al Mitropoliei ortodoxe române ardeleno reinviate. Acest prim congres și-a deschis lucrările în 16/28 Sept. 1868 în Sibiu, sub președinția lui Șaguna. *Reprezentant al guvernului a fost Gh. Ioanovici*, secretarul general al Ministrului de culte și instrucțiune. Congresul a ținut 12 ședințe. Scopul acestui congres la care Ioanovici a luat parte ca reprezentant oficial al guvernului și — în acelaș timp — ca deputat al cercului Oravița din eparhia Caransebeșului — deputat congresual — era de a pregăti celebrul *Statut Organic*, care a servit ca bază și la noua organizare a bisericii ortodoxe române făcută sub guvernul național-liberal în 1925, de d-l Alexandru Lăpădatu, ministrul de atunci al Cultelor și Artelor.

Pentru a ne da seama de importanța *Statutului* ce urma să fie elaborat de congresul național-bisericesc este suficient cred să reproduc următorul alineat din protocolul primei ședințe:¹⁾

„11. După aceasta Păr. Arhiepiscop și Metropolit Andreiu Baron de Siaguna pune pe masa Congresului proiectul elaborat de dânsul în privința unui regulament pentru organizarea trebilor bisericești, școlare și fundamentale române de religia greco-orientală *cu acea însemnare (mențiune) că cuprinsul aceluia e de mare însemnătate și că de norocoasa rezolvire a chestiunii tratate într'acela (proect) atârână prosperitatea și vitalitatea întregii noastre metropolii...*”

Protocolul, la punctul 1 — ședința I din 16/28 Sept. 1868 — ne lămurește rolul oficial al lui Gh. Ioanovici și anume că este „secretariu de statu”. În această calitate, el propune comisiunea care să invite pe Șaguna să ocupe scaunul de președinte al Congresului:²⁾

„1. După ce s'a ținut duminică în 15/27 Sept. a. c. serviciul dumnezeesc cu invocarea Sf. Duh, adunându-se azi membrii con-

¹⁾ *Protocolulu Congresului* naționalu bisericescu romanu de Religione greco-resariteana, conchiamatu în Sabiiu pe 16/28 Sept. 1868, pag. 20.

²⁾ Idem, pag. 3.

gresului dimineața la 9 ore în biserica parohială din Sibiu cu hramul „Schimbarea la față“, la propunerea d-lui secretariu de statu George Ioanoviciu se alese o deputațiune... pentru a-l invita pe preasântul P. Arhiepiscop și Mitropolit Andreiu Baron de Siaguna, ca să-și ocupe scaunul presidial“.

Șaguna și-a ocupat locul de președinte în strigăte entuziaste de „să trăiască“ și a invitat pe episcopii Procopie Ivacicoviciu al Aradului și Ioan Popasu al Caransebeșului să ocupe locurile de-a dreapta și de-a stânga sa. Au început lucrările și în timpul celei de a V-a ședințe (21 Sept. 1868), protocolul, la pag. 50, punctul 73 notează o mare bucurie a congresului:

„73. Președintele aduce la cunoștință telegramul înaltului ministeriu de cultu și de învățământ pentru Ungaria, îndreptat din oficiu către Ilustritatea Sa D. Georgiu Ioanoviciu Secretariu de statu și prin acesta împărtășit Presidiului, în înțelesul căruia Maiestatea Sa ces. reg. apostolică Prea bunul nostru monarh prin rezoluțiunea sa prea înaltă cu datulu de 1 Octombre a. c. s'a îndurat prea grațios a dispune, ca toate fondurile Arhidieceșii gr.-or. române ce s'au administrat până acum prin organele statului să se redea acestei arhidieceze, și ca pe baza autonomiei bisericești să le administreze însăși arhidieceza.

Această veste îmbucurătoare, între strigăte însuflețite de „să trăiască Maestatea Sa“ se ia la cunoștință plăcută“.

Nu știm care este partea lui Gh. Ioanovici în fericita rezolvare a acestei chestiuni, de care cu siguranță că n'a fost străin, dar primirea vestii în timpul congresului inclinăm a crede că se datorește lui Ioanovici, fiind de resortul atribuțiunilor sale în ministeriu.

Dar Gh. Ioanovici avea și calitate de deputat congresual mirean din cercul Oraviței, diecesa Caransebeșului¹⁾. În această calitate, la sfârșitul lucrărilor ședinței a 12-a din 7/19 Octomvrie 1868, după ce Statutul Organic a fost terminat și votat cu unanimitate, Gh. Ioanovici a ținut o cuvântare în numele tuturor colaboratorilor lui Șaguna. Punctul 233 — penultimul al Protocolului ședințelor primului congres național-bisericesc al Mitro-

1) Protocolulu, pag. 7.

poliei ort. române ardelen — pentru frumusețea și sin'eritat a ei —, o înregistrează în întregime:¹⁾

„233. Finindu-se cu aceasta pertractările, Excelența Sa Domnul Președinte și Mitropolitu se adresează cu o vorbire către membrii congresului, mulțămindu-le pentru zelul desvoltat în decursul pertractărilor și cere binecuvântarea cerească asupra rezultatului lucrărilor congresului, la care deputatul George Ioanoviciu îndreptă către dânsul o vorbire amăsurată solemnității. Vorbirea aceasta, la propunerea deputatului Ioan Misiciu, congresul o primește unanim de a sa, și pe lângă exprimarea mulțămitei generale pentru ostenelele și luptele Excelenței Sale, a decis a o împrotocolă, și sună precum urmează:

„Înainte de a ne despărți fie-mi iertat a spune câteva cuvinte. Statutul Organic despre organizarea Mitropoliei noastre întregi e elaborat și cu aceasta dorințele noastre de mult nutrite sunt realizate. Eu, cu această ocaziune, nu pot să nu-mi exprim bucuria asupra acelu moment epocal în istoria bisericii noastre, că noi Românii gr.-orientali (ortodoxi) adunându-ne din toate părțile Ungariei și Transilvaniei ne-am văzut cu frățietate întruniți pe terenul autonomiei bisericești, teren de aci înainte garantat și necontestat și pe acest teren am zidit templul libertății confesionale și naționale și cu organismul stabilit ne-am asigurat libertatea cunoștinții și propășirea neîmpiedecată pre calea culturii, fără care nici un popor nu poate deveni un factor însemnat între popoare, între națiuni.

Acesta este rezultatul până azi exoperat. Și constatând noi rezultatul acesta, oare este cu puțință să nu ni aducem aminte faptele acelu bărbat, carele mai demult, între împrejurările cele mai nefavorabile, cu un zel demn de admirare, a conlucrat la exoperarea acestui rezultat?

Bărbatul acesta ilustru e prea onoratul cap al Provinciei noastre metropolitane, Excelența sa Părintele Mitropolit și Arhiepiscop Andreiu Baron de Siaguna.

Meritele lui nu le voi enumeră. Cu enunțarea numelui său am însemnat meritele câștigate pre terenul bisericesc-național.

1) Protocolulu, pag. 108—110.

Faptele lui cele sublime sunt constatate prin starea actuală a Arhidiecezii și prin autonomia noastră confesională, la a cărei recâștigare Excelența Sa în cea mai mare măsură a contribuit.

Meritul cere recunoștință. Primește dar, Excelență, recunoștința și mulțumirea noastră cea mai ferbinte, cu care și de aci înainte îți recomandăm sfântă noastră cauză.

Primește manifestarea încrederii noastre nemărginite, care și pe viitor să-ți servească de sprijin la toate lucrările Excelenții Tale și cu care, în acest moment solemn, Te rugăm să ni dai nouă fiilor bisericii și cauzei noastre comune binecuvântarea părintească“.

După cuvântarea lui Gh. Ioanovici, Șaguna a fost salutat cu strigăte de „să trăiască“, după care „făcându-se liniște solemnă“, Șaguna adânc mișcat, a răspuns între altele: „... Aș dori a Vă spune multe în momentele acestea ale despărțirii. Esența acestora însă este: să fiți râvnitori legii, să dați suflatele voastre pentru legătura părinților voștri. Aduceți-vă aminte de lucrările lor cari le-au făcut întru generațiunile lor, a căror urmași suntem noi și veți lua mărire mare și nume etern“.

Cu aceste cuvinte s'a încheiat Congresul național-bisericesc din Sibiu care a creiat Statutul Organic. Cu aceasta nu se terminară însă toate greutățile. Statutul trebuia recunoscut de guvern, în care scop *Ioan Cavaler de Pușcariu*, consilier de secțiune la „despărțământul pentru trebile greco-orientale“ condus de Gh. Ioanovici, a făcut „referadu“.

Datorită lui Gh. Ioanovici și Cav. I. de Pușcariu, s'a trecut și peste această greutate. Iată cum povestește Cav. de Pușcariu această ultimă și norocoasă fază a luptei pentru recunoașterea și sancționarea Statutului organic:

„A treia și cea mai însemnată lucrare a mea în ministerul cultului, a fost referada pentru întărirea „Statutului Organic“. Și pentru censurarea acestuia ministrul *Eötvös* a compus o comisiune censurătoare, ce constă din cei doi secretari *Tanarky* și *Ioanovics* și din cei doi consilieri de secțiune *Mandics* și *Pușcariu*. În această comisiune, condusă personalmente de însuș ministrul, s'a cetit și s'a desbătut întreg statutul organic din ș-raf în ș-raf și văzându-l ce principii liberale cuprinde el, după

ce isprăvi pertractarea lui până la fine, zise: voru să se sancționeze prin Majestatea Sa, ca să puteți zice odată, că aceasta s'a întâmplat sub un ministru ungar liberal, care n'a vrut să fie mai puțin liberal ca congresul vostru. Numai în privința unor puncte, — cu totul nouă, dintre cari unele erau numai stilare, altele întregitoare și numai trei mai meritoriale — se născu întrebarea, că oare să se trimită statutul organic iară la congres spre a primi punctele diferențiale, ori să se rectifice prin minister pe lângă posterioara primire și din partea congresului?“

Noi — adică eu ca referent și *Ioanovici* ca șef al secțiunii greco-orientale, cari am luat parte și la congres ca membri aleși, temându-ne, ca nu cumva prin trăgănare până la convocarea din nou a congresului — să se pericliteze tot lucrul, am preferit de a ne învoi la modalitatea din urmă. Pentru asta am și fost atacați prin „*Albina*“ lui *Babeș*, dar ne-am mângâiat cu aceea, că am văzut statutul organic sancționat. *Urmările au justificat urgența*, cu care am întezit sancționarea statutului organic, — pentru că curând după aceea murind *Eötvös* care eră aplicat cauzei noastre și care ca ministru autoritativ din 1848 lucră independent de colegii săi mai tineri de acum; — cauzele cele mai însemnate bisericești le trase ministrul-prezident contele *Andrássy* în consiliul ministerial, unde nu treceau așa lesne ca prin liberalul și independentul Br. *Eötvös*“¹⁾.

Cât de mare este meritul lui *Ioanovici* și al referentului secțiunii sale *Ioan Cav. de Pușcariu* e de prisos a mai stărui. Dacă n'ar fi fost simțul lor de prevedere și de patriotism luminat, ar fi rămas Statutul Organic nesancționat, căci *Eötvös* a murit în 2 Febr. 1871, iar de sentimentele lui *Andrássy* față de naționalități, tot *Pușcariu* ne spune că *Sârbii* au rămas cu statutul lor organic nesancționat și deci „n'au putut deveni la o ordine cu biserica lor“, din cauză că *Andrássy* le-a pus piedeci. Cât despre „Statutul Organic“ al bisericii ort. române ardelenene, deja sancționat,²⁾ *Andrássy* s'a exprimat doar cu cuvintele: „*Săracu Eöt-*

¹⁾ *Ioan Cavaler de Pușcariu*: Notițe despre întâmplările contemporane. Sibiu, 1913, pag. 135—136.

²⁾ Statutul Organic a fost sancționat la 28 Maiu 1869.

văs! El aveă inaintea ochilor tot instituțiuni americane, și nici în America nu-i așa!⁽¹⁾). Ii scăpasem din mână!

Acest merit al lui Ioanovici și Pușcariu, pentru care nu găsesc suficiente cuvinte spre a-l sublinia, va reeși, cred și mai bine din următoarea întâmplare, care evidențiază sentimentele lui Andrassy față de Români:

Dimitrie Sturza, fostul șef al partidului național-liberal, fusese trimis cu o misiune diplomatică la Constantinopol. Acolo era și contele Andrassy, de care am pomenit și care la această dată era om bătrân. În cinstea sa se dădu o mare recepție, fiind invitat și Sturza. În convorbirea ce Sturza a avut-o cu Andrassy — socotit ca unul din marii diplomați ai vremii — veni vorba și de chestiunile ardelenesti și de Transilvania. Eră după încheierea tratatului de alianță a României cu tripla alianță, iar oamenii politici din România mică erau preocupati de problema Românilor din Transilvania, ce formase piedica cea mare în aplicarea sinceră a noului tratat. În aceasta convorbire Andrassy i-a spus lui Sturza: Da, cunoaștem foarte bine vizeurile, scopurile dv. naționale și știm că odată Ardealul va fi românesc, dar tocmai pentru aceasta avem datoria noi conducătorii statului unguresc să îndepărtăm, prin toate mijloacele, cât mai mult această fatalitate²⁾.

„Fatalitatea“ de care se temea Andrassy s'a implinit ceva mai curând de cum și-o fi închipuit marele patriot maghiar și de cum am crezut noi Români, iar dacă Statutul Organic ar fi ajuns în mâinele lui, am fi pășit ca Sărbii. S'ar fi întârziat organizarea bisericii ort. românești din Ardeal pentru cine știe câtă vreme!

Statutul Organic, ajuns prin Ioanovici și Pușcariu la „norocoasă rezolvire“, după cum a dorit Șaguna, a dus la prosperitate și vitalitate întreaga Metropolie ortodoxă română transilvană. Aici stă meritul cel mare al lui Ioanovici și a sub-

1) *I. Cav. de Pușcariu*: o. c., pag. 136.

2) *Al. Lăpădatu*: „Între contele Andrassy și Dim. A. Sturza“, în discursul rostit în Senat la discuția de răspuns la mesagiu (18 August 1932) și intitulat „Partidul Național-Liberal față de problema constituțională și de acuzațiile ce s'au adus politicii sale“, publicat în ziarul „Viitorul“ din 24 Aug. 1932, pag. 3—5.

alternului său din minister, Ioan Cavaler de Pușcariu. Iar dacă numele celui de al doilea este pomenit mai des între cei ce au bine meritat din partea bisericii ort. române din Ardeal, aceasta se datorește faptului că cel dintâiu a fost intenționat lăsat mai în umbră, din cauză că eră francmason. Se cade deci a fi scos din uitare și așezat în rândul celor ce-au luat „mărire mare și nume etern“⁽¹⁾, căci mare și etern este și meritul lui, în lupta pentru progresul bisericii ortodoxe române din Ardeal și părțile ungurești. De altfel tot Pușcariu ne spune (o. c., pag. 136—137) că, după moartea lui Eötvös, ministrul următor *Trefort* „șterse“ pe toți Români din minister (Ioanovici, Pușcariu, Roșescu) și locul lor nu-l mai completează cu români (1871).

Ca încheiere a acestui capitol, cred necesară o ultimă lămurire. Statutul Organic, după cum am amintit, a servit ca bază de organizare a întregii biserici ortodoxe române. Proiectul de lege alcătuit de d. Alexandru Lăpădatu, fostul ministru de culte și arte, a fost discutat mai întâiu în comisiunea de unificare bisericească, a fost debătut în trei rânduri de Sf Sinod și apoi, la Sibiu, timp de două zile, a fost discutat cu membrii consistorului mitropolitan și cu deputații congresului național-bisericesc. Rezultatul acestor debateri a fost că noua lege de organizare a bisericii ortodoxe române întregite (1925), nu eră altceva decât însăși Statutul Organic, după care se condusesse biserica ortodoxă română din Ardeal timp de 60 ani. Iată însăși cuvintele fostului ministru de culte, d. Alexandru Lăpădatu, în această chestiune: „*proiectul nu este altceva*, atât în ce privește spiritul cât și cea mai mare parte a dispozițiilor sale, *decât Statutul zis șagunian*, adoptat împrejurărilor actuale pe baza situației schimbate a bisericii noastre, a experienței câștigate dela 1868 incoace și a necesității de armonizare a principiului constituțional cu cel ierarhic“⁽²⁾.

Dar Statutul Organic, zis „șagunian“ până în ziua de azi, nu este opera lui Șaguna. Statutul Organic este opera Congresului

1) *Șaguna*: Cuvântarea la închiderea lucrărilor primului congres național-bisericesc — sed. XII — 7/19 Oct. 1868 — *Protocol*, pag. 111.

2) *Alex. Lăpădatu*: Două cuvântări cu privire la noua lege pentru organizarea bisericii ortodoxe române rostite în Senat și în Adunarea Deputaților. Tip. Sf. Mănăstiri Cernica, 1925, pag. 15—17.

din 1868. *Partenie Cosma*, fostul director al băncii „Albina“, și care în 1868 era „notarul comisiunii congresuale“ și în această calitate „a redigiat“ textul Statutului, ne dă amănunte interesante în această privință. Făcând, în Enciclopedia lui Diaconovich¹⁾ istoricul Statutului Organic, el ne prezintă pe Ioanovici ca fiind unul din cei mai distinși bărbați ai bisericii, cari au colaborat la alcătuirea Statutului.

Citatele de mai jos, extrase din amintitul istoric al Statutului organic, ne dau lămuriri asupra „bărbaților distinși ai bisericii“, cărora se cuvine să li se atribue paternitatea Statutului, devenit astăzi legea fundamentală de organizare a întregii biserici ortodoxe române, fără ca prin aceasta meritele lui Șaguna să se întunece. Le dăm, spre a risipi umbra aruncată de gloria lui Șaguna peste meritele lor. O rază de lumină e necesar să fie ruptă din această aureolă și îndreptată asupra acelor cari i-au fost un adevărat stat major, credincios până la victoria deplină:

„Se susține încă și astăzi că Statutul Organic ar fi opera lui Șaguna și expresiunea vederilor lui. Această părere este însă neîntemeiată. Ce e drept, recăștigarea mitropoliei și a autonomiei bisericii gr. ort. rom. din statul Ungar în prima linie este meritul lui Șaguna, care cu agerimea minții sale și cu autoritatea sa impunătoare în sus și în jos, a știut exploata situațiunea favorabilă, de a continua lupta pentru emanciparea de ierarhia sârbească, inițiată la începutul secolului trecut de exilatul Moise Nicoară¹⁾. Statutul organic însă, nici în formă, nici în părțile lui cele mai esențiale, nu este operatul lui Șaguna, ci este al congresului din 1868, care numera între membrii săi pe cei mai distinși bărbați ai bisericii, între cari: I. cav. de Aldulianu, care a fost referentul comisiunii, V. Babeș, Alex. Mocsonyi, Ioan cav. de Pușcariu și secretarul de stat George Ioanovici. Notarul comisiunii congresuale, care a redigiat textul Statutului a fost Partenie Cosma.

¹⁾ Parteniu Cosma: Statutul organic — în Enciclopedia III — Sibiu, 1904, pag. 1009—1012.

²⁾ 1785—1862.

„Congresul în majoritatea sa era de vederi mai liberale decât mitropolitul Șaguna. Operatul lui Șaguna este: „Proiectul de Regulament pentru organizarea treburilor bisericești, școlare și fundaționale române de legea gr.-or.“, tipărit în Protocolul congresului național din 1868, pag. 122—182. Acel operat a servit ca material prețios la redigiarea Statutului organic, dar întreg organismul bisericii era altfel plănuț în acel proiect decât cum se află astăzi codificat în Statutul organic.

„Stima datorită meritelor lui Șaguna, impune constatarea adevărului istoric, chiar și în interesul memoriei lui, pentru că de o parte, Șaguna n'are trebuință de a se infrumuseța cu pene străine, de altă parte nu se cuvine ca posterioritatea pe el să-l facă răspunzător pentru faptele altora“...¹⁾.

¹⁾ Episcopul Melhisedec criticase Statutul Organic.

IV.

Gheorghe Ioanovici erà francmason.

Notele biografice despre Gheorghe Ioanovici, presărate în diferite enciclopedii și lexicoane, arată că acesta erà *francmason*. Astfel Ioan cav. de Pușcariu, care l-a cunoscut de aproape — după cum s'a văzut în capitolele de mai sus — și care i-a făcut biografia în *Enciclopedia lui Diaconovici* semnând-o cu inițialele *I. c. d. P.*, ne spune că „pe timpul emigrării sale în 1849 intră în legăturile francmasoane“. Faptul acesta — adaugă Pușcariu — „nu-l împiedecă de a luà *parte activă* la afacerile bisericii gror. române, ales fiind nu numai în congres, dar în mai multe rânduri și în sinodul diecesan din Caransebeș“, iar în situația politică ce-o avea, de a fi „mijlocitor în cauze naționale române“.

În lexiconul „*Szinnyei: Magyar irók élete és munkái*“, V, pag. 526 găsim că Ioanovici „a fost mare maestru activ al marei societăți francmasonice de rit scoțian numită „Orient“. După uniunea societăților francmasonice „Orient“ și „Sf. Ioan“; a fost *marele maestru onorific al marei loji francmasonice din Ungaria*“.

În adevăr, Gheorghe Ioanovici a fost francmason și a condus francmasoneria din Ungaria ca mare maestru activ al marei loji simbolice din Budapesta dela 1897—1909, când a murit. În anul 1849, ar fi intrat în „legăturile francmasoane“ cum spune Ioan cav. de Pușcariu. În francmasoneria dela Budapesta el este amintit a fi intrat la 30 Ian. 1867. Francmasonii sunt însă de mai multe rituri, din cari două sunt mai însemnate: *ritul scoțian*

și cel *ioanit*¹⁾. Ioanovici a intrat în francmasoneria de rit scoțian. În această calitate a colaborat la întemeierea lojii „Matei Corvinul“ de rit scoțian, având ca mare maestru pe generalul *Türr Ștefan*, Ioanovici fiind substituit.

La 1871, Ioanovici întemeiază loja germană „Humbold“ tot de rit scoțian, el fiind marele maestru (venerabilul) acestei loji. Cu un cuvânt, Gheorghe Ioanovici a fost organizatorul masoneriei de rit scoțian din Ungaria, iar în 1872 consiliul superior al acestui rit masonic îl alege mare maestru. În această calitate a stat până în anul 1886, când, în 24 Martie, cele două rituri: *scoțienii* conduși de *Ioanovici* și *ioanișii* conduși de *Francisc Pulszky* fuzionează într-o singură masonerie zisă „simbolică“, întemeind *marea lojă simbolică din Ungaria*. Mare maestru al acestei mari loji a fost proclamat *Francisc Pulszky*, Ioanovici rămânând mare maestru onorific până la 1897, când *Pulszky* moare. Dela 1897 și până la 1909, Ioanovici conduce efectiv masoneria din Ungaria, având ca substituți pe groful *Csáky Tivadar* și pe consilierul de casație (királyi kuriai bíró) *Nicolae Németh*.

În anul 1897, când a fost instalat ca mare maestru activ al marelui loji simbolice, Ioanovici, în discursul ce l-a ținut, a amintit *prietenia ce l-a legat cu Francisc Deák, împreună cu care a redactat proiectul de lege pentru reglementarea raporturilor dintre Ungaria și Croația, precum și legea de succesiune la tronul Ungariei*. Tot în acest discurs a amintit Ioanovici că datorită acestei prietenii a putut face servicii însemnate Românilor și Sârbilor. Are perfectă dreptate deci Ioan Cav. de Pușcariu când zice că eră „mijlocitor în cauzele naționale române“. El, altfel tot prin această prietenie, a fost ales membru al Comitetului pentru organizarea încoronării împăratului-rege *Francisc Iosif I*.

La vârsta de 83 ani (1905) a participat la congresul pentru pace dela Haga, ținând un discurs pentru *pacificarea statelor*, în care spunea că *ideea de pace* trebuie căutată ca să pătrundă în

¹⁾ Amănunte asupra francmasoneriei se pot găsi în *Joseph Léti: Charbonnerie et maçonnerie dans le reveil national italien*. Paris, 1928.

masele mari, în marea opinie publică, începându-se lupta pentru această idee de jos în sus. E ceace face astăzi Societatea Națunilor.

După 42 ani de activitate masonică, Ioanovici moare la 10 Ianuarie 1909¹⁾. La înhumarea lui au participat toți francmasonii, cu ramura tradițională de salcâm, iar după ceremonia religioasă ortodoxă au făcut „lanțul de înfrățire“ în jurul mormân-

¹⁾ Dintre ziarele românești cari i-au înregistrat moartea, ziarul „Tribuna“ îi face lui Ioanovici o mare vină din faptul că a fost francmason. Astfel acest ziar — („Tribuna“ — Sibiu — An. XII, No. 289 din 13 Ian. st. n. 1909, pag. 5) — spune: „Supt baronul Eötvös el (Ioanovici) a fost secretar de stat și a lucrat la alcătuirea Statutului Organic ortodox, a fost deputat în Congresul național din Sibiu, deși ieră în acelaș timp francmason“. Și mai departe continuă, repetându-se, că „a fost membru în Congresul național și în acelaș timp șeful lojei francmasoane din Budapesta“.

Aceste aprecieri tind să arate că este o incompatibilitate între a fi *francmason* și, în acelaș timp, deputat ori membru al unui Congres *național-bisericesc*. Acestei păreri a ziarului „Tribuna“ i se poate răspunde cu opinia lui Ioan Cav. de Pușcariu, care — după cum am văzut — spune că Ioanovici deși a fost francmason, acest lucru nu l-a împiedecat să ia *parte activă* la afacerile bisericii ortodoxe române. De altfel păreri asupra francmasoneriei au fost și vor fi mereu împărțite. Și, lucru curios, păreri vor fi împărțite chiar între clerici. Dăm de curiozitate una din cele mai noi și una din cele mai vechi dintre păreri ierarhilor ortodoxi români asupra francmasoneriei. Astfel I. P. S. S. Patriarhul Dr. Miron Cristea, în cuvântarea ținută cu prilejul serbării din Dumineca ortodoxiei la Școala ortodoxă din București — (ziarul „Univerzal“, An XLIX, No. 81/932) — între altele spune: „*Francmasoneria nu este o sectă potrivită cu ideea națională, ci dimpotrivă ea este toată pătrunsă de tendințe internaționale*. De aceea, oamenii aceștia chiar când spun că sunt români, nu trebuie crezuți, fiindcă n-au suflet de român...“ Iar Arhidiaconul și apoi Episcopul de Huși și Roman *Gherasim Clipa* (1797—1826) traducând cartea abatelui *Prau: „Taina Francmasonilor“* (Amsterdam, 1778), în motivarea acestei traduceri, recunoaște că „*materia este intru pre rău prepus al obștei și poate a-i pricinui multă defăimare*“, dar e de altă părere: socotința publică „*iaste pre departe de adevăr*“ și traducerea s'a făcut anume ca „*toți cei ce vor ceti să cunoască greșita socoteală ce au de aciastă tagmă*“ a francmasonilor. — (*N. Iorga: Francmasoni și conspiratori în Moldova secolului al XVIII-lea*. Academia Română, M. S. I. s. III, t. VIII. mem. 12. București, 1928, pag. 2—3).

tului — conform ritualului masonic — și unul dintre ei (primul substituit) a ținut următorul mișcător necrolog:

„Fraților, lumina care a luminat timp de 42 ani calea dreptății, a ars până la sfârșit. Flacăra ei s'a stins, prefăcându-se totul în cenușă. Scumpul, iubitul, bunul și înțeleptul nostru Mare Maestru este acum al pământului rece. Prietenul, discipolul și colaboratorul lui Iosif Eötvös și al ideilor și străduințelor acestuia, ultimul din garda lui Deák și Eötvös, ne-a părăsit lăsându-ne orfani. Vârsta lui înaintată care se apropia de 90 ani ne făcea atenți zi de zi că în curând va trebui să suferim triste pierdere, supunându-ne crudei legi a naturii. Însă, în durerile noastre, noi am preamărit Providenția. O preamărim deci și acum, în această clipă dureroasă, pentru că ne-a lăsat să bată până acum inima lui plină de dragoste, păstrându-i mintea sănătoasă până în ultimul moment ca să călăuzească pașii noștri.

„Fraților, marele nostru Maestru mi-a strâns mâna ultima dată în sărbătoarea sfântă a Crăciunului. Am știut că-i ultima dată și de aceea inima mea a tremurat mai tare ca a lui. Cu o voce slabă mi-a spus ultimile cuvinte: „Spune fraților să continue lucrările, deoarece azi — mai mult ca oricând — avem nevoie de munca masonică“.

„Deasupra acestui mormânt care se sfințește prin dragostea noastră, Vă predau vouă ultimile cuvinte ale fratelui Mare Maestru Gheorghe Ioanovici.

„Să-l urmărim!“¹⁾.

ANEXE

¹⁾ Datele despre activitatea masonică a lui Gh. Ioanovici au fost luate din *Arató Frigyes: A szabadkőművesség*. Bpest, 1913.

Date biografice despre Gheorghe Ioanovici.

1. Din *Ioan cav. de Pușcariu*: „Date istorice privitoare la Familiile nobile române“, vol. II. Sibiu, 1895, pag. 165.

*Ioanovics de Duleu*¹⁾ et *Valle-mare*²⁾ (*Georgiu*) fostu secretariu de Statu in Ministeriulu Culteloru 1868—1870³⁾ și membru allu Congresului nationalu bisericescu, ginerele lui Stephanu Mano din Budapest'a și cumnatu lui Dumba senatoru imperiale in Viena. Insemnele de nobilitate sunt: scutu militar impartitu in trei câmpuri; in cellu d'asupra albu se vedu două bracie

¹⁾ *Duleu* — sat lângă pârăul Pogănis între Visac, Valea Mare, Pogănis și Valeapai (jud. Caraș).

La mijlocul sec. trecut (sec. XVIII) era proprietatea erariului. La 18 Maiu 1800 negustorul timișorean Pavel Ioanovici înaintează cerere pentru a i se donă (satele) Duleu și Valea Mare, iar în 25 Sept. a anului următor primește diplomă nobilitară cu stemă. Numitele două sate azi (1884) sunt proprietatea fiului său Gheorghe Ioanovici care s'a distins ca subprefectul județului Caraș, deputat în parlament, secretar de stat și membru al Academiei Maghiare. Pentru atitudinea sa din timpul revoluției (din 1848) proprietățile Duleu și Valea Mare au fost puse sub sechestrul juridic până când la 4 Oct. 1850 foaia guvernamentală a publicat ridicarea sechestrului judecătorești și, deși la 29 Ianuarie 1851 procurorul statului întreba din al cui ordin a fost ridicat sechestrul de pe cele două proprietăți, totuși proprietarul a rămas neturburat stăpânul lor. — (*Pesty Frigyes*: Krassó vármegye tört. Vol. II, p. I, pag. 139—140. Bpest, 1884).

²⁾ *Valea Mare* — sat lângă pârăul Pogănis între Furluc și Duleu (jud. Caraș).

In sec. trecut (XVIII) a fost proprietatea erariului, donată la 1801 de rege lui Pavel Ioanovici, actualul proprietar Gh. Ioanovici. Suprafata 2087 jugăr, 1439 st. — (*Pesty Frigyes*: o. c., vol. II, p. II. Bpest, 1885, pag. 269).

³⁾ Gheorghe Ioanovici a fost secretar de stat al Ministerului de Culte dela 1867—1871.

ținându o corónă, — în cellu d'a dreapta de colóre albastra o ancoră de argintu, — iéra în cellu d'a stâng'a de colóre rubra se vede un câne de venatu ținendu cu labele ancora de argintu legata de grumadi.

2. Din *Dr. C. Diaconovich*: „Enciclopedia“ II. Sibiu, 1900, pag. 864—65.

Ioanovics, George, de Duleu și Valea Mare, în Banat, unde este proprietar mare, n. 1821; după terminarea studiilor juridice cu diplomă de avocat, încă tânăr fiind, fù ales la Lugoș deputat la dieta din Pojon 1847/8. Cu intervenirea mișcărilor din 1848/9 fù înrolat în armata insurgenților, și după catastrofa dela Vilagos emigră în străinătate, dar reintorcându-se în patrie, fù condamnat la arest de stat în Wiener-Neustadt. După restituirea Constituțiunii ungare, ales fiind din nou în parlament, fù numit 1866 secretar de stat în ministerul cultelor sub bar. Eötvös, unde conducea secțiunea bisericilor gr.-or., care însă cassându-se sub ministrul Trefort, Ioanovici se retrase în viața privată 1871. *Pe cât timp eră secretar de stat el luă parte ca deputat la congresul constituant al bisericei gr.-or. române, și conlucră la compunerea Statutului organic al acestei biserici din 1868, și apoi în minister exoperă sancțiunea lui în 1869.* El se ocupă mult pe terenul literar linguistic, pentru care ajunse și membru al academiei maghiare. Pe timpul emigrării sale în 1849 intră în legăturile francmasonie, unde fù în mai multe rânduri ales mare magistru al logei Orient. Aceasta însă nu-l împiedecă de a lua parte activă la afacerile bisericei gr.-or. române, ales fiind nu numai în congres, dar în mai multe rânduri și în sinodul diecesan din Caransebeș. În trebile politice el aparține partidei moderate strins constituționale și e mijlocitor în cauze naționale române. El e ginere macedo-românului Mano, și cumnat cu senatorul imperial Nicolae Dumba. [I. c. d. P.]

3. Din „*Pallas Nagy Lexikona*“, IX. Bpest, 1895, pag. 926—27.

Gheorghe Ioanovici, scriitor, fost secretar de stat la departamentul Instrucției și Cultelor, născut la Timișoara în 24 Noembrie 1821, a învățat la Timișoara, Seghedin, Bratislava și Pesta. Terminându-și studiile juridice, a obținut diploma de avocat, a pășit în viața publică și încă foarte tânăr și-a câștigat atâta popularitate, încât a fost ales delegat la dieta din 1847—48 din Bratislava (Pojon). În anii 1848—49, după izbucnirea revoluției,

a participat la pericolele și urmările acesteia, indeplinindu-și credincios datoria de patriot. După dezastrul dela Șiria și el s'a refugiat în Turcia, dar atras de nestinsul lui dor de pământul natal a trecut de partea acelora, cari nevoind să se expună vicisitudinilor pribegiei în străini, s'au predat fără condiții generalului Hauslab trimis cu misiunea de a ademeni la reintoarcere în țară pe emigranți. Astfel, readus încă în 1849 în raza de dominație austriacă, fu condamnat și cinci ani a stat închis în Wiener-Neustadt.

După instalarea regimului constituțional, cu prilejul deschiderii celui dintâiu parlament unguresc, circumscripția Lugoșului, unde Ioanovici eră mare proprietar, l-a ales deputat. Ministrul de culte, baronul Iosif Eötvös l-a numit secretar de stat și această slujbă a indeplinit-o dela 1866—1871.

Ca învățat și scriitor și-a câștigat merite pe terenul filologiei maghiare, merite cari i-au deschis drumul spre Academie, unde la 30 Ian. 1867 a fost ales membru corespondent, iar la 19 Maiu 1883 a fost ales membru onorar în secția I (istorică-fil.). A fost membru și președintele Comisiunii filologice a Academiei, precum și membru al comisiunii exmise pentru prelucrarea dicționarului tehnic-juridic. Comuncările lui mai de seamă: *Contribuțiuni la chestiunea formării cuvintelor ungurești*, (Bpest 1870); *Despre verbele în -ik*, (Bpest 1877), etc. A fost mare maestru onorific al Francmasonilor de rit scoțian. A fost președintele Societății „Szabad lyceum“ (Universitatea liberă) întemeiată pentru ținerea conferințelor de utilitate publică.

4. Din *Szinnyei József*: „Magyar írók élete és munkái“, Budapest, 1897, vol. V, pag. 524—528.

Ioanovici Gheorghe fost secretar de stat, membru onorar al Academiei Maghiare, fiul lui Pavel Ioanovici și al Anei Dechira. (Tatăl lui Ioanovici a fost de origină macedo-română, s'a mutat la sfârșitul sec. XVIII din Macedonia în Ungaria la Timișoara, iar numele de familie Kaliva l-a schimbat după numele de botez al tatălui său Ioan Kaliva, zicându-și *Ioanovici*, obținând în 1800 prin donație regală proprietățile Duleu și Valea Mare — jud. Caraș — precum și titlul de nobil).

Ioanovici s'a născut la 24 Noembrie 1821 în Timișoara unde și-a făcut studiile liceale, iar studiile de filosofie și drept le-a făcut la Pesta și Pozsony. La anul 1842 a făcut examen de avocat și curând după aceasta a pășit în arena publică luptând pentru ideile reformatoare ale opoziției de atunci, atât în județele Caraș și Timiș cât și în orașul său natal ai cărui cetățeni

I-au ales deputat în dieta din 1847—48, dela Pozsony. În anul 1849 și-a închinat activitatea cauzei primejduite a patriei în calitate de al doilea subprefect al județului Caraș. După revoluție s'a refugiat în Turcia, de unde s'a reîntors după un an de pribegie. În anul 1850 fiind amestecat în cunoscutul proces dela Arad, a fost condamnat la 12 ani temniță și dela 1854—1857 s'a chinuit prin temnițele dela Pesta, Viena și Olmütz până ce amnistia generală dela 1857 i-a redat libertatea. Prin anii 60 a activat pe teren ziaristic. Articolele lui prin care cerea restabilirea constituției din 1848 au apărut în ziarele „Magyarország” și „Ország”. Într'o serie mai lungă de articole cari au deșteptat mult interes pe acel timp, chemă pe frații Croați și Slavoni să se unească din nou cu Ungaria. La 1867 în seria de articole apărute în „Pesti Napló” ia din nou apărarea constituției din 1848. Pe timpul provizoratului a părăsit politica și dela 1864 a activat în rândul filologilor maghiari. Academia maghiară l-a ales la 30. Ian. 1867 membru corespondent, iar la 19 Maiu 1883 membru onorar al ei. La 1865 a fost ales de circumscripția Bocșa ca deputat; până la 1867 a funcționat ca notar al parlamentului, apoi a fost membru al „comisiei de împăcare” (kiegyezés) din 1867, apoi al comisiei pentru păstrarea coroanei și pentru încoronare al cărei secretar Antonie Csengery imbolnăvinduo-se, Ioanovici a fost însărcinat cu aceasta slujbă. În ministeriatul de instrucție și culte al baronului Iosif Eötvös a funcționat împreună cu Gedeon Tanárky ca secretar de stat, slujbă pe care a îndeplinit-o dela 1867—1873. În această funcție și-a îndreptat activitatea într'acolo, ca cei de confesiune greco-orientală să se lege mai strâns de statul maghiar¹).

El a inițiat, din încredințarea ministrului său, chestiunea proiectului de lege pentru autonomia mitropoliilor greco-orientale română și sârbească, convocând într'o conferință pe deputații de atunci sârbi și români greco-orientali și cuprinzând hotărârile acestei conferințe într'un proiect de lege; proiectul a fost votat întregindu-se cu amendamentul lui Francisc Deák, care stabilește ca chestiunea dreptului de proprietate asupra averilor bisericesti din comunele mixte (româno-sârbe) să fie reglementată pe cale judecătorească. A luat parte la lucrările de organizare ale mitropoliei greco-orientale (ort.) în calitate de membru al sinodului-congres metropolitan din Sibiu și participă și acum

¹) Nu credem că lucrând Gheorghe Ioanovici pentru autonomia bisericii ortodoxe române și sârbe a lucrat cu scopul de a lega mai strâns pe cei de conf. gr.-or. cu statul maghiar, cum afirmă Szinnyeî. Dovadă discursul lui din 1868, cu prilejul închiderii Congresului național-bisericesc din Sibiu.

(1897) la sinodul eparhial. După părăsirea slujbei de stat a reprezentat circumscripția Bocșei în parlament până la 1881, aparținând partidului lui Deák. După fuziune (dualism) a intrat în rândurile partidului liberal (szabadelvü). Mai târziu, pentru un timp scurt, a fost în afară de partide; în cele din urmă a aparținut opoziției temperate, care apoi a luat numele partid național. Cu prilejul discuției la mesaj a ținut un discurs în chestiunea problemei naționalităților; a luat cuvântul apoi la discuția chestiunii „közjogi kiegyezés” (legea de reglementare a dualismului), combătând pe Koloman Tisza care atacă, referindu-se la uniunea suedo-norvegiană, proiectul de lege al lui Deák, Ioanovici căutând să dovedească că chiar și în urma legii uniunii suedo-norvegiane comisiunile ambelor țări iau hotărâri în chestiuni vitale fără ca, atât Norvegienii cât și Suedezii, să susțină că prin instituirea acelor comisii s'ar sacrifica existența statului respectiv. Dintre discursurile de mai târziu, merită a fi amintit cel rostit împotriva ocupării Bosniei. A fost președintele Comisiunii filologice a Academiei maghiare dela 1882—1895; a participat la lupta pentru reînnoirea limbii combatând cu armele ortologiei. E membru (1897) al francmasoneriei din Ungaria. Mai înainte a fost mare maestru activ al marelui soc. francmasonice de rit scoțian numită „Orient”. După uniunea societăților francmasonice „Orient” și „Sf. Ioan”, a fost marele maestru onorific al marelui loji francmasonice din Ungaria. A fost membru fondator al Soc. „Kisfaludi”. A fost președintele „Liceului liber” (Universitatea liberă), întemeiat la 1894.

Articole politice în ziarul „Magyarország” (1861—62, 1867, Nr. 2—4 „Constituția noastră”); în „Pesti Napló” (1861, 1867, 1871), și în „Ország” (1862—63).

Lucrările filologice. în „Pesti Napló” (1864, Nr. 121, 158, 194, 288; 1865, Nr. 13, „Filologia”; Nr. 183, 184, „Despre articolul demonstrativ a”; 1867, Nr. 170, „O problemă de ortografie”, și în 1879, Nr. 29 „Férhely”). În „Nyelvtudományi Közlöny” (IV. 1865, „Despre articolul demonstrativ unguresc a”, VII. 1869 „Despre formarea unor cuvinte noi, discurs de recepție”). În „Magyar Nyelvör” (I. „Topică”, II. „Schimbări greșite”, „Sufixul -nek”, III. „Partitivul”, „Sinonimele”, IV. „Neologisme”, „Iregularități”, IX. „Construcții și cuvinte greșite”, XI. „Alocuțiuni și cuvinte greșite”, XIII. „Topică”, „Dativul n'are posesiune”, XIV. „Pronumele personal și posesive cu flexiunea -nek, premiată cu premiul „Samuel”, „Răspuns la Logica filologică”, XVIII „Accentul”, XX. „Problema fără sfârșit” și în extras).

Lucrările: 1. „Contribuțiuni la formarea de cuvinte maghiare“, Pest 1870. 2. „Despre verbele în -ik“, Pest 1877. 3. „Să ne înțelegem (in chestiunea ortologiei și neologiei)“, Bpest 1882. 4. „Studii de topică“, Bpest 1886. 5. „In memoriam Pompéry János“, Bpest 1887.

Discursurile parlamentare în „Anale“ 1869—72, vol. IV, VI, XIII, XIX, XX; 1872—75, vol. VII, X; 1878—81, vol. V, VII, XI, XV.

II.

Academia Maghiară la moartea lui Gh. Ioanovici.

NECROLOG.

Discursul membrului activ *Koloman Szily* la catafalcul membrului onorar *Gheorghe Ioanovici* rostit la 12 Ianuarie 1909 în incinta Academiei.

„Cu emoție mă apropii de acest catafalc. Ingropăm pe cel mai bătrân membru al Academiei noastre pe Gheorghe Ioanovici, care cu adevărată venerație și respect caracteristic vechilor noștri membri a iubit Academia și pe care în schimb, cu toții, l-am cinstit și l-am iubit. A aparținut secției filologice; ani îndelungați a fost președintele comisiei filologice și aproape o jumătate de secol a activat nu pe terenul filologiei generale, ci pe cel strict luat al filologiei maghiare. Deși cântecul ce i s'a cântat la leagăn n'a fost maghiar și n'a fost maghiar cuvântul cel dintâi care a prins viață pe buzele lui!

Părinții lui însă, cari mutându-se în patria noastră au obținut nobilitate maghiară, au vrut ca fiul lor să nu iubească numai pământul maghiar ci și pe maghiari însăși. La etatea de 20 ani era unul din conducătorii tineretului opoziționist din județul Timiș și colaborator la ziarul „Pesti Hirlap“; în parlamentul din 1847—48 e deputat al Timișoarei, apoi ajunge și el refugiat și în urmă suferă temniță. A fost unul dintre primii cari se luptă pe teren publicistic, pentru restaurarea constituției. Viața lui îndelungată a stat în serviciul a două idei. Prima idee a fost solidaritatea dintre Unguri și celelalte națiuni regnicolare. Pentru aceasta se luptă ca publicist și pentru ea activează mai târziu ca secretar de stat în ministerul de culte și instrucțiune. A doua idee a fost *corectitatea* și puritatea limbii maghiare. În jurul acestei idei se centralizează activitatea lui filologică. A luat parte însemnată la lupta dintre ortologie și neologie: să cunoaștem și să cinștim legile limbii, dar acele cuvinte chiar dacă au

origine nelegală, cari au servit la îmbogățirea și infrumusețarea limbii noastre, nu trebuie să le persecutăm. Acesta a fost punctul lui de vedere și pentru aceea cu bucurie a participat la întemeierea soc. filologice maghiare, care susține același principiu.

Dar el a avut încredere și în alte idei. Oricât de mult s'a întunecat orizontul, el a nădărduit necontenit că *odată* va veni timpul când popoarele cari locuiesc în această patrie se vor înțelege între ele.

Iubite al nostru defunct! Din acest palat în care cu atâta bucurie ai venit totdeauna, pleci pe ultimul tău drum. Ia cu tine cuvântul de despărțire al Academiei și „Soc. filologice maghiare“ precum și recunoștința acestora pentru lucrările tale și pentru acel exemplu pe care cu viața ta, l-ai dat.

Dumnezeu cu tine! Dumnezeu cu tine!⁽¹⁾.

III.

**Presa românească din Ardeal la moartea
lui Gheorghe Ioanovici.**

1. „*Drapelul*“ — Lugoj — Anul VIII, Nr. 148 din 30 Dec. 1908/12 Ian. 1909.

† *George Ioanoviciu de Duleu și Valea-mare*, fost deputat al Lugoșului în dieta din Pojon (1847—8) unul dintre cei mai însemnați conducători ai Românilor în anii 1848—49, după sufocarea revoluțiunii condamnat la temniță grea, iar în preajma restabilirii constituțiunii numit secretar de stat în ministerul cultelor, având resortul afacerilor bisericii gr.-or. (1866—1871), fost deputat sinodal la Caransebeș și membru al Academiei Maghiar, a încetat din viață. Fie-i somnul lin și amintirea binecuvântată!

2. „*Gazeta Transilvaniei*“ — Brașov — An LXXII, Nr. 2. 1909, pag. 2.

Necrolog: Duminecă noaptea a încetat din viață în Budapesta, în etate de 87 de ani, *George Ioanovici*, mare proprietar, fost deputat dietal, secretar de stat în ministerul de culte și deputat congresual.

3. „*Țara Noastră*“ — revistă săptămânală — Sibiu, 1909, An III, Nr. 2, pag. 11.

George Ioanovici, fost secretar de stat pe vremuri. S'a socotit român întreagă viața lui, dar preocupările de ordin superior

¹⁾ *Akadémiai Értesítő*, vol. XX, Nr. 2, pag. 108, 1909 Febr. 15.

il indemnau să se ocupe cu formele gramaticale ale limbei maghiare care nu se cristalizase încă înainte cu cincizeci de ani. A fost membru activ al Academiei maghiare, un factor important al culturii ungurești. Pentru românii de-a căror viață sufletească se depărtase tot mai mult, cu a căror cultură națională nu făcuse cunoștință, — aveă, pe lângă obișnuitele sfaturi de pace și bună înțelegere, — din când în când câte un dar de mai multe sau mai puține coroane. Zilele aceste l-au îngropat în Budapesta și ciudatul dualism care l-a petrecut o vieță întreagă s'a arătat și la groapa lui. Familiile *Dumba*, *Manu*, etc. vestesc în ungurește că a răposat: *Méltóságos valea-mare-i eș dulău-i Ioanovits György...*

Au luat parte la îngropare, în frunte cu ministrul Apponyi, toate figurile marcante ale vieții intelectuale maghiare, iar secretarul general al Academiei din Budapesta i-a rostit panegiricul ținut în termeni duiosi. A arătat cum o întreagă viață a muncit acest român pentru cultura ungurească, scriind o celebră disertație despre un anume soi de verbe... Francmasonii i-au așezat pe sicriu vre-o treizeci de cununi, trimise de toate lojile din monarhie... iar părintele Bogoevici și-a trăgănat troparele plângătoare ale bisericii noastre ort. și-un cor improvizat a cântat: sfinte Dumnezeule...

Dormi în pace biet om bun și rătăcit... Nu ești nici al nostru, nici al Ungurilor... Nu ești al nimănui!).

— Și câți mai sunt ca tine!

4. „Telegraful român“ — An LVII — Sibiu, 1909, Nr. 2, Marți 6/19 Ianuarie.

† GEORGE IOANOVICIU.

Marți a fost înmormântat în Budapesta George Ioanovicu, mare proprietar, fost deputat dietal în mai multe rânduri, fost secretar de stat în ministerul de culte sub ministrul baron Eötvös, fost deputat sinodal și congresual, etc. etc.

Inmormântarea i s'a făcut din incinta Academiei maghiare de științe, al cărei membru onorar fusese decedatul, în urma meritoaselor sale lucrări, scrise în scopul îndreptării și a cultivării limbei ungurești. Magistratul Capitalei a oferit apoi un loc

¹⁾ În naționalismul intransigent al revistei „Țara Noastră“, aportul adus culturii ungurești de Gh. Ioanovici e o vină așa de mare, încât serviciile făcute de acesta bisericii ort. românești sunt cu totul ignorate deși la moarte se cădea să se spună și „binele“, dacă se socotește o greșală de neiertat unui Român de a fi făcut filologie maghiară!

de onoare în cimiteriul comun, unde să fie așezate rămășițele pământești ale răposatului, tot în urma meritelor pe cari și le-a căștigat acesta față de națiunea maghiară.

Actul înmormântării l-a săvârșit preotul gr.-ort. român din Budapesta, cuvioșia sa părintele Ghenadie G. Bogoevici, asistat de preotul militar gr.-or. I. Papp și de preotul dela biserica grecească, iar răspunsurile duiose le-a dat corul capelei române din Budapesta.

La actul înmormântării a asistat un public foarte ales: miniștri, membri ai Academiei maghiare de știință, scriitori, deputați, etc.

I-a fost deci și înmormântarea așa cum i-a fost viața întreagă: legea i-a fost numai românească.

George Ioanovici a fost macedo-român. Numele de familie i-a fost *Kaliva*. Fiindcă pe tatăl său l-a chemat Ioan, după usul de pe atunci din Banat, introdus de Sârbi, el a acceptat numele de *Ioanovici*. Și l-a scris însă totdeauna *Ioanovics*¹⁾. S'a născut în Timișoara la anul 1821. La anul 1842 a dat censura de avocat și în anul 1847 orașul Timișoara, pe atunci sub conducerea Sârbilor, l-a trimis deputat la dieta din Pojon. La 1848 ajunge vice-comite al comitatului Caraș și sprijinește nizuințele maghiarilor de a duce țara la neatarnare. După capitularea dela Șiria fuge și el în străinătate, iar la reintoarcere e arestat în Arad și judecat la 15 ani robie grea. A fost internat în temnița din Wiener-Neustadt, în care a stat 5 ani, apoi a fost amnistiat cu ceilalți împreună.

A început după eliberare să desvolte o frumoasă activitate publicistică maghiară din care motiv Academia Maghiară de științe l-a ales în 1867 membru corespondent, iar la 1883 l-a ales membru onorar.

În dietă a reprezentat cercul *Bocsei*, comit. Caraș, în mai multe rânduri, aparținând partidului guvernamental, până la 1878, când a trecut în opoziția contelui Apponyi din cauza ocupării Bosniei și Herțegovinei, pe care decedatul nu a aprobat-o și a combătut-o în o vorbire foarte temeinică, rostită în dietă.

Când s'a constituit primul ministeriu unguresc după inaugurarea dualismului, i s'a dat postul de secretar de stat în ministerul de culte având să conducă afacerile gr.-or. (ortodoxe) din patrie. În calitatea aceasta a dat mult ajutor bisericii noastre pentru a se înartacula în lege Statutul organic, legea noastră fundamentală, la a cărei compunere încă și-a avut partea sa ca deputat congresual.

¹⁾ Numeroși români și mai ales dintre cei nobilitați, și-au scris numele cu ortografia ungurească. Astfel dintre cele mai cunoscute familii avem: Mocsonyi, Gozsdu, Mihályi de Apsa, etc.

Dela 1881 a trăit cam retras, la moșia sa din Dulău ori în Budapesta, și numai atunci se mai auzea și cetea câte ceva despre bătrânul Gheorhge Ioanovici când își ținea loja francmasonilor din Ungaria adunarea generală, pentru că decedatul eră președintele ei.

Odihnească în pace, acolo unde toți dreptii se odihnesc!

5. „Lupta“ — Budapesta — An II, 1908—9, Nr. 261 din 31 Dec. 1908/13 Ian. 1909, pag. 3.

INMORMĂNTAREA LUI G. IOANOVICI.

Azi, Marți, la orele 3 după amiază a fost depus la cele eterne corpul defunctului secretar de stat George Ioanovici de Dulău și Valemare.

Inmormântarea s'a făcut cu mare pompă și pe lângă asistența unui public numeros și distins al capitalei. Societățile numeroase din capitală a căror membru a fost reposatul și-au trimis delegații, iar Academia maghiară și Liceul liber s'a prezentat în corpore ca să dea cel din urmă salut fostului membru și președinte.

Între publicul asistent am observat și pe miniștrii Wekerle și Apponyi. Dintre membrii coloniei române din capitală de asemenea s'au prezentat foarte mulți.

Catafalcul ridicat în incinta Academiei a fost împodobit de numeroase cununi, între cari și două românești și anume din partea parohiei greco-orientale și din partea fundațiunei „Gozsdu“.

Prohodul a fost săvârșit de protopopul onorar Ghenadie Bogoeievici, preotul militar Ioan Papp și preotul bisericii grecești Georgiades Murnu. Răspunsurile funebre le-a executat corul bisericii gr.-ort. rom. din Budapesta.

După terminarea prohodului au urmat cuvintele de adio rostite din partea bibliotecarului prim al Academiei: Szily Kalman și de cătră Gaal Jenő, profesor de universitate.

În cuvântul de adio ambii oratori fixează două principii cardinale din activitatea lui Ioanovici. Unul de a asigura concordia între popoarele țării, iar altul de a desvolta și înfrumuseța limba maghiară...

După terminarea discursurilor corul a cântat duioasa cântare: „În planul cel secret“.

Corpul defunctului a fost ridicat și așezat pe carul funebral,

tras de șase cai negri. Înaintea carului funebral erau două care ticsite cu coroane trimise pe cosciugul defunctului¹⁾.

La cimitirul din strada Kerepesi s'a continuat ceremonialul bisericesc, iar corul a intonat dn nou cântări funebre.

Consiliul comunal al Budapestei i-a oferit în cimitir un loc gratuit de înmormântat ca un semn de stimă.

¹⁾ Coroanele dela lojile francmasonice formau marea majoritate. După cum afirmă „Țara Noastră“ au fost vre-o 30 de coroane, trimise de toate lojile din fosta Monarhie.

CUPRINSUL

	Pag.
Cuvânt înainte	3
I. Soarta bisericii române din Ardeal după unirea cu Roma (1700)	7
II. Lupta pentru restaurarea Mitropoliei ortodoxe române din Ardeal (1849—1869)	11
III. Contribuția lui Gh. Ioanovici la recunoașterea prin lege a Mitropoliei ortodoxe române transilvane și la pregătirea și sanționarea Statutului Organic	15
IV. Gheorghe Ioanovici eră francmason	27

A N E X E :

I. Date biografice despre Gheorghe Ioanovici	33
II. Academia Maghiară la moartea lui Gh. Ioanovici	39
III. Presa românească din Ardeal la moartea lui Gh. Ioanovici	41
